

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Београд
412-63/2022

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 27433 датум: 31.10.2022.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

Извештај о посети
Полицијској станици у Тутину

Београд, октобар 2022. године

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и Клиактив – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 82/22.

1.2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Полицијска станица у Тутину (ПС Тутин)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	17.10. 2022. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Одвраћање органа јавне власти и службених лица од било каквог облика злостављања или мучења, као и њиховог усмеравања на стварање услова и поступање према лицима лишеним слободе у складу са важећим прописима и стандардима, све у циљу превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Тематска посета, по Плану посета за 2022. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је била ненајављена
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре
САСТАВ ТИМА	др Наташа Тањевић, <i>заменица заштитника грађана</i> Маја Јовић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i>

1.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Сви полицијски службеници остварили су пуну сарадњу са тимом НПМ и омогућили остваривање мандата НПМ. Члановима тима пружене су све тражене информације, омогућен обилазак и фотографисање просторија за задржавање, увид и фотокопирање затражене документације.

Професионално поступање службеника током посете НПМ представља пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

1.4. ТОК ПОСЕТЕ

На почетку посете, вођа тима НПМ је представила чланове тима, циљ и план посете. Након тога, тим НПМ је обишао две просторије за задржавање, у Дежурној служби извршио увид у документацију о задржаним лицима и обавио разговор са полицијским службеницима о начину остваривања права доведених и задржаних лица. На крају посете, вођа тима НПМ је изнела прелиминарна запажања о обављеној посети. Током посете нису затечена доведена ни задржана лица.

НПМ је у јуну 2022. године обавио посету Окружном затвору у Новом Пазару, током које је, између осталог, разговарао са притвореним лицима на околности поступања полиције према њима током лишења слободе, задржавања и примене полицијских овлашћења. Међу притвореним лицима са којима је обављен разговор није било лица према којима су поступали полицијски службеници ПС Тутин.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

Током ових посета, НПМ је контролисао начин остваривања основних права задржаних лица - права на приступ лекару и адвокату, права да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу, као и начина на који се задржана лица информишу о својим правима. Истовремено, НПМ је проверавао и да ли су просторије за задржавање у складу са прописаним условима, односно важећим стандардима.

2.1. ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА

У ПС Тутин задржавају се лица по основу Закона о прекршајима (ЗОП) и Закона о безбедности саобраћаја на путевима (ЗОБС), док се за задржавање лица по основу Законика о кривичном поступку (ЗКП) користе просторије за задржавање у Окружном затвору у Новом Пазару. Полицијски службеник који дежура у Окружном затвору Нови Пазар (ОЗ Нови Пазар), о дневним догађајима у вези са задржаним лицем, сачињава извештај који се одлаже у предмет.

Полицијски службеници навели су да се лица према којима се примењује полицијско овлашћење довођење, најпре, на лицу места, усменим путем обавештавају о својим правима, а потом им се, одмах по довођењу у полицијску станицу, уручује писано обавештење о правима. Када се лицу одреди задржавање, уручује му се примерак обавештења о правима задржаног лица. У ситуацијама када лице одбије да потпише обавештење о правима то се констатује на самом обавештењу.

У предметима о задржавању лица у које је тим НПМ остварио увид, налазила су се обавештења о правима која су била потписана или је на њима стављена напомена о томе да је лице одбило да га потпише и/или прими.

У предметима о задржавању лица на основу Законика о кривичном поступку писмени формулар – обавештење о правима није одговарајући, јер садржи информације из члана 294. Законика о кривичном поступку, који уређује поступак задржавања лица, али не и листу права задржаног. Такође, у појединим предметима која се односе на лица задржана на основу ЗОП и ЗОБС налазио се стари образац о правима задржаних лица, који се користио у време важења Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима, односно који не садржи листу права из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

1.

УТВРЂЕНО

У ПС Тутин у предметима о задржавању лица користи се неодговарајући формулар – обавештење о правима задржаних лица.

РАЗЛОЗИ

Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране

полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упозната са својим правима.⁴

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то:

1. да буде обавештено о разлозима задржавања;
2. да буде поучено да није дужно ништа да изјави, а да све што изјави може бити у законом прописаном поступку употребљено против њега као доказ;
3. на браниоца по свом избору, да неометано обави разговор са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању;
4. да буде обавештено да ће се бранилац одредити по службеној дужности, ако га само не изабере, када је то законом обавезно;
5. да се о времену и месту задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је лице избеглица или лице без држављанства;
6. да се без одлагања о задржавању обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице;
7. да неометано контактира са дипломатско конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације;
8. да га прегледа лекар;
9. на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор;
10. да покрене поступак пред надлежним полицијским или правосудним органима ради испитивања законитости задржавања или надокнаде штете.

Полицијски службеник ће задржаном лицу уручити писано обавештење из става 1. овог члана.

После уручења обавештења из става 2. овог члана, полицијски службеник ће задржано лице позвати да потпише примерак обавештења. Ако задржано лице одбије да прими обавештење или одбије да га потпише или је неписмено, полицијски службеник ће наведено констатовати на обавештењу.⁵

ПРЕПОРУКА

ПС Тутин ће у будућем раду свим лицима која су лишена слободе уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

Предмети су садржали и решења о задржавању, са поуком о праву на жалбу и потписима задржаних лица којим су потврдили њихов пријем. Уочено је и да се време почетка задржавања правилно рачуна, као и да се обавештења о правима и решења о задржавању уручују лицима убрзо по довођењу у полицијску станицу.

Предмети су садржали и записнике о задржавању који су били потписани од стране задржаних лица. Према наводима полицијских службеника примерак записника о задржавању уручују лицима након истека задржавања, а примерак записника о задржавању уручују и лицу које је било на задржавању у просторији за задржавање у ОЗ Нови Пазар.

⁴ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 44.

⁵ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19), чл. 29.

Полицијски службеници су навели да задржана лица надзиру преко видео надзора и да их редовно обилазе. Када је у питању задржавање по ЗКП, задржано лице се налази у просторији за задржавање у ОЗ Нови Пазар а у том заводу се налази и полицијски службеник који је задужен за безбедност тог лица и остваривање његових права. Наведени полицијски службеник сачињава извештај који садржи податке о томе да ли је лице обедовало и шта или је одбило оброк, да ли је извођено ван завода, да ли је извођено у шетњу, да ли се лице жалило на нешто и сл. Поменути извештај се налази у предмету о задржавању који се за то лице води у ПС Тутин. Међутим, у појединим предметима подаци из тог извештаја нису у целости унети у записник о задржавању, те **НПМ скреће пажњу на потребу да записници о задржавању лица по основу ЗКП треба да садрже све податке о правима које је задржано лице остварило док се налазило на задржавању у просторији за задржавање у ОЗ Нови Пазар, као и све податке о активностима које је у вези са тим имао полицијски службеник.**

Када је реч о лицима која се задржавају у ПС Тутин, иако, према службеним наводима, полицијски службеници поред сталног видео надзора често обилазе задржана лица, већина записника о задржавању лица не садрже податке о обиласцима задржаних лица ни напомене о стању и активностима лица приликом обиласка, па НПМ скреће пажњу на наведено и изражава очекивање да ће се у будућем раду овај податак увек евидентирати.

2.

УТВРЂЕНО

У ПС Тутин у записницима о задржавању лица по ЗОП и ЗОБС нису евидентирани повремене обиласци и разговори са задржаним лицима.

РАЗЛОЗИ

Обавеза чувања коју полиција има у односу на особе које држи у притвору укључује и одговорност да се обезбеди њихова сигурност и физички интегритет. Из тога произилази да је правилан надзор над притворским објектима интегрална компонента обавезе чувања коју је преузела полиција. Морају се предузети одговарајуће мере ради обезбеђења да особе у полицијском притвору увек буду у могућности да имају директан контакт са чуварима.⁶

Надзор над задржаним лицима у просторијама за задржавање лица, по правилу, врше полицијски службеници који су за то посебно оспособљени.

Надзор над задржаним лицима у просторијама за задржавање, полицијски службеник врши повременим обиласком и разговором са задржаним лицем.⁷

ПРЕПОРУКА

У ПС Тутин полицијски службеници ће надзор над задржаним лицима вршити повременим обиласцима и разговорима са лицима и у записнике о задржавању ће уносити податке о томе када су обишли задржано лице, као и напомене у вези са тим, уколико постоје.

⁶ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 48.

⁷ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 35. ст. 1. и 2.

2.2. ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА

Према наводима полицијских службеника, доведеним и/или задржаним лицима се омогућава да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу тако што сами обаве телефонски позив са службеног или личног телефона у присуству полицијских службеника или полицијски службеници обаве позив на број телефона који им лице да и о томе дају повратну информацију доведеном/задржаном лицу.

Када задржана лица желе да остваре ово право, у записницима о задржавању су се налазили подаци о томе да је лице желело да обавести блиску особу и коју, као и да ли је та особа обавештена, али не и време обавештавања блиске особе.

3.

УТВРЂЕНО

У ПС Тутин се не евидентира податак о времену када је члан породице или друго блиско лице обавештено о задржавању лица.

РАЗЛОЗИ

*Лице које је лишено слободе од стране државног органа одмах се, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет као и о својим правима и има право да **без одлагања** о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору.⁸*

*Право притворене особе да се чињеница о његовом притварању саопшти трећем лицу треба у принципу да буде гарантовано **од самог почетка** полицијског притвора. ЦПТ наравно прихвата да уживање овог права може бити ограничено одређеним изузецима, ради заштите легитимних интереса полицијске истраге. Међутим, такви изузеци треба да су јасно дефинисани и строго временски ограничени и да **њихова примена мора бити пропраћена одређеним мерама заштите** (нпр. свако кашњење са обавештењем о притварању треба писмено евидентирати са разлозима за то кашњење, као и потребу да изузетак одобри виши руководилац у полицији који није повезан са случајем или тужилац).⁹*

*ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; **када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили**; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.). За различите ставке (на пример, ствари у поседу дате особе, чињеници да су особи саопштена њена права и да се та особа на њих позива или да их се одриче), требало би добити потпис притвореника, односно, уколико је потребно, објаснити због чега тај потпис недостаје. Надаље, адвокату притвореника би требало омогућити увид у тај записник о притвору.¹⁰*

Записник о задржавању лица садржи податке о обавештавању чланова породице, других лица и надлежних органа о задржавању лица.¹¹

⁸ Устав Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/06), чл. 27. ст. 2.

⁹ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу полицијског притвора, пар. 43.

¹⁰ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 40.

¹¹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 111. т. 6.

ПРЕПОРУКА

ПС Тутин ће у записнике о задржавању уносити податак о томе када је члан породице или друго блиско лице задржаног обавештено о његовом лишењу слободе.

2.3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

Према службеним наводима, лица која треба задржати по ЗКП се претходно увек воде на лекарски преглед јер ОЗ Нови Пазар не жели да изврши пријем лица без наведеног прегледа, док се остала лица воде у локалну здравствену установу само у случајевима када имају видљиве повреде или уколико то захтевају. Уколико лице током трајања задржавања исказе потребу за лекаром најчешће се позива дежурна служба хитне медицинске помоћи. Такође, лица се обавезно воде на лекарски преглед уколико је задржавању претходила саобраћајна незгода, без обзира да ли су на лицу видљиве повреде или не. Уколико је код лица утврђен висок ниво алкохолисаности, од здравствених радника се добија информација да ли је лице способно за задржавање и уколико није – не задржава се.

Према наводима полицијских службеника, медицинска документација се не одлаже у предмете о задржавању, у шта се уверио и тим НПМ приликом увида у више таквих предмета.

НПМ је уочио да се у записнике о задржавању уносе детаљни подаци о томе да ли лице има видљиве повреде, када је позвана служба хитне помоћи, када је обављен преглед, од стране ког лекара, које повреде су констатоване, као и наводи о начину настанку повреда.

Према наводима полицијских службеника, ни у здравственој установи ни током обављања лекарског прегледа у просторији полицијске станице, полицијски службеници не присуствују лекарским прегледима, осим у ситуацијама када то лекар затражи из разлога безбедности. **НПМ похваљује овакво поступање полицијских службеника.** Чињеницу да су присуствовали лекарском прегледу на захтев лекара полицијски службеници евидентирају у службеној белешци у којој наводе и податак о томе да је лекар тражио присуство полицијских службеника, те да су се налазили на довољној дистанци која омогућава поверљив разговор између лица и лекара. **НПМ похваљује овакво поступање полицијских службеника ПС Тутин које представља пример добре праксе у поступању полицијских службеника према задржаним лицима током обављања лекарског прегледа.**

2.4. ПРИСТУП БРАНИОЦУ

Лицима лишеним слободе се омогућава да, непосредно по доласку у службене просторије, позову браниоца по свом избору или им се у случају обавезне одбране одређује бранилац по службеној дужности, позивањем Кол центра адвокатске коморе. Наведено је потврђено увидом у решења о задржавању и записнике о задржавању лица. Лица задржана у прекршајном поступку или у складу са правилима безбедности саобраћаја по правилу не желе да ангажују браниоца, а сва лица задржана у кривичном поступку су имала или изабраног браниоца или им је постављен бранилац по службеној дужности. Они су својим потписом на решењима о задржавању потврдила њихов

пријем. Такође, уочено је да се право на обавештење блиске особе евидентира одвојено од права на обавештење браниоца, али да недостају сви подаци који су од значаја за остваривање овог права.

Имајући у виду да је поступајући по препорукама НПМ, Министарство унутрашњих послова у међувремену предузело мере ради унапређења начина на који се евидентира остваривање права задржаних лица на приступ браниоцу, тако што је обезбедило техничке услове за потпунији унос и јаснији преглед свих података у евиденцији који су од значаја за остваривање овог права, НПМ изражава очекивање да ће ПС Тутин у складу са наведеним, у даљем раду, у записнике о задржавању уносити све податке од значаја за приступ задржаног лица браниоцу.

2.5. УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

У ПС Тутин постоје две просторије за задржавање за по једно лице. Просторије су реновиране, чиме су, у односу на стање из претходне посете НПМ 2014. године, значајно унапређени услови боравка у просторијама за задржавање, што НПМ похваљује. Просторије су окречене, влага није приметна, а хигијена је задовољавајућа. У просторијама се налази по један лежај опремљен душеком, јастуком и ћебетом који делују чисто. Доток природне светлости и проветравања просторија је задовољавајуће, као и вештачко осветљење. Грејање у просторијама постоји.

У просторијама је инсталиран систем за позивање полицијских службеника, који омогућава и усмену комуникацију и који је у функцији. Просторије за задржавање су под видео надзором, а обавештење о постојању видео надзора је истакнуто на видном месту споља и унутар просторија. Видео надзор се чува не краће од 30 дана.

Свим задржаним лицима је доступна вода за пиће и обезбеђена исхрана. Први оброк задржаним лицима се обезбеђује након 6 сати, а уколико се задржавају дуже од 12 сати обезбеђују им се три obroка дневно. У записницима о задржавању лица у које је мониторинг тим НПМ извршио увид затечени су подаци о томе да је лицу понуђен оброк, односно да је обедовало или да је одбило понуђени оброк.

Просторија за задржавање у ПС Тутин